

ЗАВИЧАЈ

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Број 9.

У Новоме Саду 26. ФЕБРУАРА 1878.

Год. I.

ФРОМОН МЛАЂИ И РИСЛЕР СТАРИЈИ.

НАПИСАО АЛФОНС ДОДЕ.

ПРВА КЊИГА.

I.

СВАДБА КОД ВЕФУРА.

- Госпођо Шебова!
- Шта је, драгановићу мој?
- Ја сам сретан...

То је рекао ваља да по двадесети пут данас честити Рислер, увек једнако благим, мирним лицем, увек једнако тромим, крупним, загушљивим гласом, као човек, који не сме да говори на сав глас од страха, да не бризне плакати.

А ни за цео свет не би хтео Рислер у тај мах плакати — младожења, па да плаче у својим сватовима! — Па ипак му је долазило, да се сит наплаче. Срећа га је гушила, стискивала му је грло, па му неје дала говорити. Само што је могао кад и кад да прошапута уздрхтаним уснама: „Ја сам сретан... Сретан сам!“

А како не би био сретан.

Од рана јутра чини се, јаднику, да сања сјајне снове, и чисто се плаши, да се на мах не пробуди, па да му не оде санак пусти. Почео је да сања око пет сахата из јутра,

десет по вефурском сахату, па му сан траје још једнако.

Много се што шта догодило тога дана, а он се сећа живо сваке ситнице!

Тек што је свануло и сунце грануло, а он, грчки младожења, корача већ по соби ве-сео, нестрпљив, лепо обријан, у фраку, с белим рукавицама у цепу... Долазе више свечаних кола. У првима су упрегнути бељци, беле су и узде, прошивене жутом дамашком свилом, а у колима невеста у белом оделу, које изгледа као да је од облака... Па онда поворка у цркву, све двоје по двоје, а на челу лагахни, мали, бели, светли облак... Па оргуље, вратар, свећеникова предика, а накити и пролетна одела блистају се од жара силних свећа... Па та налога и врева од светине у цркви. Мали, бели облак час се губи, час се љуби, час се грли са сватовима, а младожења се рукује с првим паришким трговцима, који су му дошли у сватове, те му сада честитају... А на послетку силан звук оргуља, које јече свечано широм отворених врата, као да позивају сву улицу на ту славу.

сватове. Тамо вичу суседи, онде кличе девојка из творнице танко, гласовито: „Младожења неје леп, ал' невеста је красна!“

Кад си младожења, ти се поносиш, кад чујеш тако што.

После тога доручак у творници, у радионици, искићеној Ђилимовима и цвећем; за тим возња у шумицу за вољу пуници, госпођи Шебовој, која, као права париска грађанка, не би веровала, да јој се кћи удаје, када не би отишла до језера и водоскока... За тим повратак на ручак. По булварима се пале лампе, а људи стају и гледају кићене сватове, који у дугој поворци најмљених кола иду полагаано к Вефуру.

Дотле му је трајао чаробан сан.

Сада пак гледи честити Рислер, изнурен од умора и од среће, грдан, потковичастог облика сто, намештен за осамдесет гостију. Око стола све сама позната лица, која се смеше, па му се чини, да у њиховим очима види сјајну срећу своју.

Ручак је на измаку. Жагор од разговора таласа се око стола. Ту се лице нагло к лицу, тамо се помолио црни рукав иза котарица пуних рачјака, онде се опет дете осмешкује, држећи у рукама тањирџ са слатким ледом. Накит на столу са поспасом диже се у вис, а на све стране око стола видиш радост и весеље.

Да, да, Рислер је сретан.

Осим брата му, Фрање, ту су сви, који су му мили и драги. Пре свега ту седи према њему Сидонија, јуче још мала Сидонија, а данас његова жена. За време ручка бацила је са себе вео, изишла је из свога облака. Сада јој се тек види лепо, бело лице, и бело, свилено, глатко одело, а на венцу њезине косе, — на којој је други правилно сплетени венац, — лепршају се цветићи, као да ће прнути. Али мужеви не опажају тако што.

Поред Сидоније и Фрање, Рислер је најрадије имао госпођу Жоржину Фромонтову, коју је он називао „Мадам Шорш“, жену свога другара, ћерку покојнога Фромонта, свог некадањег господара, ком се клањао као Богу. Она седи уз њега и сада, а по начину, којим се разговара с њоме, види се, да је радо има и да јој је одан. То је са свим млада жена, вршњакина Сидонији, само што је лепша од ње, а црте на лицу јој правилније су и благе. Говори мало, као да јој то шаровито друштво неје по ђуди, али се за то ипак усиљава, да буде дубавна

С друге стране Рислеру седи госпођа Шебова, мати невестица, у зеленој, свиленој хаљини, па се чисто сјаје. Од јутра су тој доброј жени мисли тако светле, као што је светла зелена јој хаљина. Говори сваки час: „Моја кћи узима Фромонта млађег и Рислера старијег из улице де Вијељ-Ходријетске!“... Јер по њезиној памети неје њезина кћи, узимала само Рислера него сав цимер од куће, целу у парискком трговачком свету разгласену фирму; и сваки пут, кад на тај славан догађај помисли, још се више кочи, а свилена хаљина на њој све пуца од њезина силна кочења.

Каква разлика између ње и мужа јој, господара Шеба, који мало ниже седи. У породичном животу, у опште, једнаки узроци не рађају једнаких последица. Тај мали човек, с високим челом, на ком читаш, да радо гради куле по ваздуху, удворан је, нагрбаост, а празан као тиква. Сад је нешто зловољан. То, међу тим, не мења на њему ништа, јер се господар Шеб горопади већ дугим низом година. Тога вечера лице му неје јадолико, пуно чемера, нити има на себи свога обичнога пространог капута са великим џеповима, у којима су боце пуне вина, уља и сирћета за пробу, како је кад време да се што пазари. Сјајно му ново црно одело добро доликује оној хаљини од зелене свиле; али, на несрећу, мисли су му црне као и одело његово... За што га несу посадили до невесте, кад му то место припада по праву?.. За што су његово место уступили Фромонту млађем?.. Па за што да седи стари Гардиноа, деда фромонтов, до Сидоније?... Ах! Тако ти је то! Свима Фромонтовима, а Шебовима ништа. Па се ти људи још чуде, што поничу буш и преврати!

На срећу, што тај горопадни човечуљак има у близини некога, коме се може изјадати. То је пријатељ му Делобел, стар глумац ван службе, који га слуша лицем пуног достојанства, као човек, који се одмарна лавровим венцима. И ако је већ петнаес година, како му ти проклети управитељи не допуштају да изађе на позорницу, то се ипак он, као човек, који има у себи глумачког дара, може лако наћи у свима приликама. Такав је Делобел и вечерас подигао у вис главу, као што то и приличи за свадбу. У полак је одбиљан, а у полак се осмешкује. Према мањим људима од себе, милостив је, не усиљава се, а ипак је свечан. Би свако река

да приказује први чин у позоришту, које је дупком пуно света, а пред њим да су чиније од дебела папира. Тим се више чини, да игра какву улогу тај фантастични Делобел, што видиш на њему, да у мислима одабира најлепше комаде свога репертоара, надајући се поуздано, да ће га још вечерас позвати, да покаже шта ваља као глумац. То му даје лицу израз притворног, пажљивог мира, као да је на позорници, па као да слуша, што му се говори, а овамо за цело то време мисли само на то, што ће одговорити.

За чудо. И невести на лицу је од прилике такав израз. Младу лепу невесту као да неје дирнула срећа њезина. Лице јој је, истина, светло, али инак видиш као да је море неко потајне мисли. Кад што, као да се разговара сама собом, па јој прелети лаки осмех преко усана.

Истим тим лаким осмехом одговара на по нешто крупне шале, којима је задиркује деда Гардиноа, који јој седи с десне стране:

— Дакле ипак, Сидонијо! — рече доброћудна старкеља, смејући се, — а овамо смохтели, нема томе ни два месеца, ићи у манастир.... Знамо ми већ манастире таквих лутака.... Како се оно вели у нас: Калуђерице, ђинђерице, не ђинђери себе, не намигуј на мене!...

И сваки за столом смеје се учтиво сељачкој шали старца сељанина беришонског, коме велико имање накнађује срце, васпитање и доброту, али не и разум; јер та стара лија има више разума, него све остале ђифте заједно. Од оно мало људи, што их је нешто мало био заволео, допала му се особито мала Шебова, коју је још познавао као малог несташка; а и она, тек од јуче богата, јако цени имање, и разговара се са суседом својим с десна с неким поштовањем и кокетеријом.

Према суседу с лева, Ђорђу Фромонту, другару свога мужа, сувише је на опрезу. Разговарају се о обичним стварима, шта више обоје се усиљавају, да буду што равнодушнији.

На један пут настане жагор међу сватовима, као што то обично бива, кад се гозба примиче крају. Свила шушти, столице се потискују, последње речи звуче, последњи смех се разлеже, а усред тога довикује у заносу своје госпођа Шебова, која је постала разговорна, неком свом рођаку са села, како јој је ћерка, која баш сада прима руку, коју јој пружа

— Погледајте само, рођаче, то дете, — рече. Никада нико не би могао погодити, какве му се мисли врзу по памети.

Сватови су поустајали и нагрнули у велику дворану.

Док су се на игранку позвани гости помешали са сватовима, док је свирачки збор удешавао своје свирачке справе, док су играчи обилазили лепе играчице, које су једва чекале да заиграју: дотле се од толике вреве уплашени младожења са својим пријатељем Планусом — Сигисмунд Планус је од тридесет година благајник куће фромонтове — повукао у малену цвећем искићену галерију, која је застрта била зеленим саговима, па је изгледала као нека сеница у позлаћеним дворанама вефурским. Ту су били сами, ту су се могли разговарати по драгој вољи својој.

— Сигисмунде, стари пријатељу... ја сам сретан...

А и Сигисмунд је био сретан, само што му Рислер не даде, да то изрекне. Сада, када се неје плашио од људи, те се неје морао заустезати да не плаче, сада му је појурила сва радост из срца.

Помисли само, пријатељу!... Неје ли то чудо, да тако младо девојче мене заволи. Јер, збиља, ја несам леп. То сам знао, а и да несам чуо, што је о мени рекла данас она девојка из творнице. Па онда већ ми је четрдесет и друга година.... Могла је избрати другог, који је млађи, углађенији од мене, да и не говорим о мом Фрањи, који је тако јако волео... А она је радије избрала свога старог Рислера.... А то је било да полудиш од смеха.... Од дужег времена била је тужна, са свим се променила. Ја сам одмах мислио, да је море љубавни јади... Ја сам с матером њезином тражио и разбијао главу, ко је тај, који јој задаје јаде... Тада дође једно јутро госпођа Шебова у моју собу, удари у плач и рече ми: „Вас она воли, јадни пријатељу!...“ Мене да воли, мене!... Је ли то баш истина? Ко би могао на то и помислити! Па, гле, како се то лепо десило, да су ме нашле две среће... у једној години... Постао сам другар у радњи куће фромонтове и младожења сидонијин... Ах!...

Свирка свира, не да ногама мира.

У тај мах суне у малу дворану пар, који је играо вртоглави валцер. Били су то невеста и Ђорж Фромон, рислеров другар, обоје једнако млади, једнако гиздави, елегантни. Говорили

— Ви лажете, — рекне Сидонија, по-
нешто бледа, увек с оним лаким осмехом.

А он, још блећи, одговори:

— Ја не лажем. Мој стриц ме је наго-
нио на ту женидбу, пред саму смрт своју...
Ви бесте далеко... Ја несам смео, да ка-
жем, не ћу...

Рислер им се дивио из даљине.

— Ала је лепа! Како ли дивно играју!

Али када играчи опазе Рислера, раста-
ну се, а Сидонија му прилети брзо:

— Шта је то! Ви сте овде?... Шта
радите ту?... Траже вас на све стране. За
што несте тамо?

(Наставиће се)

Крај стуба слободе.

(Наставак.)

11. децембра позван је био Људевит XVI.
први пут пред народни конвенат и саслушао
је ту своју оптужбу. Та је оптужба у кратко
напоменула целу историју владања његовог
од 20. јуна 1789 овамо али је особито на-
гласила тајне планове и завере краљеве про-
тив државног устава и слободе. Тајно допи-
сивање Људевитово са својом браћом, и с оста-
лим емигрантима, њихови тајни преговори са
страним силама и напосљетку пристанак Љу-
девитов на све те смерове и удешавања —
све је то послужило као основа за оптужбу.
У гвозденом ковчежићу нађене артије пока-
зане су краљу. Није умео ни да говори ни
да ћути. Порицао је те поднешене му списе,
па и сам гвоздени ковчежић, којег је својом
руком запечатио.

Народни конвенат дозволио је краљу осим
два законита браниоца још и трећег, осим
Троншета и Десеца још и часног старца Ма-
лесерба, који је некад био краљев министар,
и који сад у тамници хтеде да покаже краљу
своју љубав, која је у палати вазда сумњива.
20. децембра написао је Људевит свој теста-
менат, у коме осим обичне хришћанске испо-
вести ништа знаменитијег не беше.

Сутра дан је и по други пут допраћен
краљ пред народни конвенат. Десез је држао
обранбену беседу, достојанствено, али не сјајно.
Говорио је хладним разумом онде, где је сто-
јао према жару политичних страсти. Забора-
вио је, да народ нема другог убеђења, до ли
свога срца и да је у извесним приликама нај-
већа мудрост у томе да речитост буде што од-
важнија, што очајнија. Судбина је тога човека
тако ваљда хтела, да у пресудном часу не
зачује се такав глас, који би подигао сау-
чешће до оне величине, до које је доспела
сама несрећа његова и које би речи од ве-
кова на векове одјекивале са узвишености,
величине и свечаности, као што је приличило
тадањим догађајима. У парницама таким по-
грешка је ако се на судници не...

ту ваља поглед упирати на будућност, јер
је она прави судија.

Краљ је саслушао мирно беседу свога
браниоца. Кад је овај свршио, проговорио је
ове речи: „Претстављени су вам разлози
моје обране; ја их нећу понављати. У часу,
кад можда последњи пут с вама говорим, из-
јављујем, да ми савест моја ништа не пре-
бацује и да су вам моји браниоци чисту истину
казали. Нисам никад зазирао од тога, што
ће се моја дела јавно испитивати; али ми се
срце цепа, што налазим у оптужби окривљење,
да сам хтео крв народну проливати и ка-
ми се нарочито несрећа од 10 августа под-
меће. Признајем, да сам држао, е ми се тако
што приговорити неможе, мени, који сам то-
лико пута и у свако доба засведочио своју
љубав према народу, мени, који би себе са-
мог жртвовао, да поштедим једну кап крви
од тога народа.“ После тих речи изишао је
из дворане.

*

Борба је у конвенту за тим поново одр-
почела. После дуге и жестоке расправе заби-
кључи се гласање поименце у овим питања-
ма: 1.) Је ли Људевит крив? 2.) Хоће ли
се конвентска одлука поднети народу на одо-
брење? 3.) Које ће бити казна?

На прво питање гласаше сви посланици
са „да“, свега шест стотина осамдесет и три
на броју. Десет посланика негласаше. У кон-
венту се дакле није сумњало о томе, да је
Људевит заиста крив.

На друго питање изјавише двеста и осам-
десет и један глас, да се ваља позвати на на-
род због пресуде, а четир стотине и двадесет
и три беху против тога.

16. јануара одпочето је гласање о тре-
ћем питању. Скупштина се прогласила пер-
манентном све дотле, док се пресуда не до-
несе. У скупштини је било свега седам ста-
и двадесет и један члан, који су гласали

ство ил тамницу њих триста и тридесет, а за смрт триста и осамдесет и седам. Од тих су њих четрдесет и шест искали, да се погубљење одгоди. За смрт је гласао и први говорник жирондистички Верњо. Кад га запиташе због тога, одговорио је, да тек није пробитачно изазвати грађански рат због живота једног човека. Те речи посведочавају, колики је притисак јакобински и париске све-

(Наставиће се).

Прича о првом човеку.

Новела Адолфа Вилбранта.

(Наставак.)

Освану дан и настаде живот. Време је пролазило а летело лако и брзо. Како је лето било дивно, то смо у овој дивљој осами, међу прастарим горама и дрвима живили романтично и идилично; уживали смо, колико пам је год допуштала природа, време и младост. Аурелија била је такођер весела; њене дуге витице лепршале су се ваздухом, као мрежа, којом се лако лове млади сањаличари, а била је сигурна да јој лов не ће умаћи.

Испрва смо били мало раздешени, јер се Аурелија више држала брата, и ако је био друкчије нарави од ње, а ја сам се опет из пркоса прихватио мајмуна, учећи га и дотерујући. Али на скоро удари све противним правцем. Рудолф, тај скептичар и човекомрзац, гођен знанственом радозналошћу, поче се више занимати са „загонетком“, а ја се опет нисам више одвајао од моје драге. Она је јако нагињала к романтичности, била је необично веселе нарави и лака мишљења; а то ме је баш очаравало све више и више. Она је мене — неискусног љубавника — водила везаних очију кроз читав лавиринат осећаја, ћудљивости, ласкавих одрицања и нејасних обећања. Уживајући тако у блаженству, и неприметно сам занемаривао свога чудноватог другара, који ми је почео бити већ и досадан. Стидио сам се пред Аурелијом — а не знам управо за што — кад би мајмун седио где на дрвету или на крову, па нас гледао и певао нам својим осетљивим, махбитим начином; или кад би ми својим неуморним љубопитством стављао по сто детињастих питања, па би нас Аурелија тако затекла и смејала нам се подругљиво. Или кад би га обхрвала љубавна страст, те би почео да изјављује своје фантастичне осећаје, па би га Аурелија истерала на поље.

Чисто сам се чудило Аурелији, како не размишља ни о чему. Она ка'нда није опајала оно

тине тада над конвентом владао. И Филип Егалите, који се по крвном сродству с краљем и по закону природном требао уздржати од гласања, дао је свој глас за смрт. Краља је срце заболело, кад је то чуо. Филип пак тиме није искупио свој живот. Револуција је и њега заронила.

Судбина Људевита XVI. била је решена 17. јануара 1793 у вече у 7 и по сахата.

што је некако загонетно и нејасно на мајмуну; она се само одвраћала од њега, јер јој се није допадао. Било ми је непојмљиво, што се ни чему није чудила, него је све на свету узимала онако, као што је изгледало, као да је све то само бајка. Да, било ми је то непојмљиво; али ме је то баш и дражило. И она је била за мене неко чудо, и то још најзагонетније од свих чуда, па сам мислио у себи: Сто година могао бих овако поред ње живити; али један пут ћу ипак разрешити ту загонетку!

Колико је трајало то стање — то ме не питајте, да ли знам. Једног вечера — било је баш после буре, а у срцу ме је морила нека тешка чама — седио сам са Аурелијом у сеници поред велике старе липе. Не могах даље савлађивати свој унутарњи немир, бацим јој се на један пут пред ноге и излијем јој своје срце.

— Шта хоћете ви? рече она, а није се ни помакла.

— Аурелијо! повикнем; узмите ваш сребрни ножић из шпага, па ми прободите њиме срце; или ме узмите у своја наручја и — љубите ме! Овако, као сада, не могу више живити!

— Ви сте дете, рече она мирно с осмехом, који ме је и очараво и вређао. Зар не ћете бити тако добри да опет устанете?

Махнуо сам главом.

— Не, не ћу да устанем. Не ћу ништа да чујем, што ми хоћете да кажете. Не марим ни за што, кад ме не љубите. Аурелијо! Реците ми, за име божије, шта ћу да чиним, да ме љубите, да будем сретан? Реците ми, јер ћу полудити?

Она је ћутала још мало и пустила ме да клечим пред њом. Најпослед рече: Ја сам луда, ако будем тако слаба, па вам кажем, шта да чините. Али ипак ћу вам казати — под једним условом! То немило, гадно створење не могу да трпим. Морате га жртвовати, морате ми

испред очију. Подајте га каквом музеју, или у коју зоолошку башту или коме му драго; мени је то све једно. Ако то не ћете да учините — а ви уставите, па идите одавде.

— Да ли ћу учинити? рекох и не мислећи шта говорим. Пред овом лепом женском нисам имао ни своје воље. Реците ми само шта да чиним, Аурелијо, па ће све бити учињено! Да, учинићу ја то. Сутра рано не ћете га више видети, сутра га не ће овде бити.

— Видићу, јесте ли човек од речи! рече сирена наглашујући реч „човек“.

Устанем и загрлим је. Није се томе противила. У том тренутку продао бих свога брата, свога оца музеју, да је то захтевала. Од прекомерне радости чисто ми је помрчало пред очима. Можда бих тако издахнуо у њеном загрљају — да ме није из небуха тргао из тог заноса оштар крик.

То је био мајмунов глас, који се чуо изнад сенице. Био је то крик беснила и бола, и тако жесток, да ми је срце престало куцати, а опет тако тежак, као да је крикнула сама природа. Аурелија сва затрепета. Она се тргне из мога загрљаја и побегне, не рекав ни речи.

— Аурелијо! викао сам за њом. Но ова ме није слушала.

Над-а-мном на против ломиле су се гране. За тим чујем како нешто тешко паде на земљу. Ускипео сам од јарости, па сам истрчао из сенице. Видим Аурелију где трчи ходнику; хоћу да идем за њом, али останем ипак, да се осветим томе непријатељу моје среће. Мотрим очима на све стране, али не видим ништа, ни на дрвету, ни на земљи. Можда се сакрио у оном оближњем дубу. Одем тамо, вичем. Трчим тамо и амо, јер ми се чини да се нешто миче у шипрагу, или да видим његову хаљину. Но све је пушта обмана. Морао је умаћи мајмуновом хитрином. Спушта се већ ноћ. Збуњен, љутит, подивљачен вратим се најпосле натраг. Рудолф ме дочека у својој одаји до ходника, где се обично предавао својим философским студијама.

— Шта је то било? запита ме он мирно и хладно. Аурелија је побегла у своју одају, па вели, да су јој живци раздражени, те хоће да је сама и жели нам лаку ноћ.

Једва сам био кадар да рекнем испрекиданим речима, да жалим што се то догодило. Сели смо да вечерамо. Ћутао сам за цело време вечере. „Загонетку“ нисам могао нигде видети.

— То је чудноват природин производ! рече најпосле Рудолф. У њему је скривена нека знаменствена тајна коју ваља решити. Ја изучавам на

њему психологију, философију, историју, све уке. Он учи говорити, писати, мислити, игра цртати, све! Једном речи, ми учимо много једно од другог. Па да ти још нешто кажем. Он преображава! По кадшто ми се чини — не да ми се смејеш — као да постаје налик на те онако из далека, као први покушај твога облика. Једи л' те то? Ја мислим, да те то не може дити. Философ се ни на што не једи! — Али би то и помислио, да ће се створити такво чело из њега, кад си га оно на месечини довео овамо.

Нисам му на то ништа одговорио. Чинило се, као да ми се узрујани мозак у један пут срушио или скаменио. Сигурно сам тада изгледао страшно блесаст и тужан. Дође најпосле вреда да идемо спавати. Кад сам ступио у своју собу изненадио ме је изглед мајмунов. Седио је мисао на столицу поред моје постеље и упр'о је очи у земљу. Нисам опажао на њему страха ни гњев. На против упало ми је у очи, како се доњи део изменио, од кад сам га предао Рудолфу и од кад сам одвратио своју пажњу од њега. Кроз цело тело раз и држање му провејавао је неки дух; па само то, него и облици тела му добили су више живости. Чисто нисам могао да верујем својим очима: образи су му изишли правилнији, зенице нису биле више тако оштри, глава му је постала округлија, а чело се више испупчило и уздигло. Нисам више опазио ни оних гадних длака на образу и по рукама. Чисто промилише мрави на мени. У место да излијем свој гњев на њега, стао сам задивљено и престрављено.

— Загонетко! рекох му, пошто сам се мисао прибрао. Он погледа у мене, и сад тек спавајући притајени гњев у очима његовим.

— Шта си хтео на дрвету? Ко си ти створила? И како се смеш једнако утицати у моје мисли? — Но не ћу се ја с тобом више препирати због тебе једити. Од сад више не ћемо бити заједно. Сутра, чим зора сијне, одвешћу те одамо на њу ти наћи другог господара. Овде није твоје место!

Чинило се да разуме све добро, што сам му рекао. Био је збуњен. Очи су му играле, а грисање је доњу усну. Био ми је то довољан одговор.

— Нећеш данас преноћити у твојој кући, дам; одлази на поље у ходник! За ноћас те треба више! — Отворим му врата. Још је био дио мирно, али га прође дрхтање кроз цело тело. По свој прилици од јарости, јер је био готов да скочи на мене, али га је страх задржао. То га је била обузела љутина, да се од пакости уздржао за руку. Гнушао сам се ужасно од целе појаве.

— На поље! викнух ван себе. На поље, скоте!

И доиста је устао уз потмуло мумлање. Пошао је к вратима и хтео је поред мене да прође. Али у тај мах поче жестоко дрмати главом, па стаде.

— Не ћу! рече он и указиваше мрком руком на аурелијину слику. Она није твоја. Бори се са мном! Бори се са мном! Бори се са мном!

Није даље ништа говорио, него ми је скочио за врат, и то тако силовито, да сам посрнуо. Стиснуо ме је дугим рукама, уједао ме у груди, а кроз зубе је режао страховито. Признајем, да сам се ужаснуо и клонуо. Пре него што сам прибрао снагу, да станем чврсто и да га обухватим, био ме је већ срушио на колена. Глава ми клону натраг, а ужасни створ тај навали се на мене и покри ме целим телом својим. Осећао сам му врели дах над очима мојим, видио сам како је разрогачио у мене закрвављене очи. Обема рукама био ми је стиснуо врат. Ужасни бол, што сам га осећао у врату, распали ми најпоследње јако и разигра ми снагу још за времена, док још није било касно. Упнем се свом снагом и одбацити га коленима од себе. Шта сам даље радио, не знам, доста, да сам га се у један пут ослободио. Као електрична муња проструји кроз мене нека снага, какве нисам нигда осећао у себи. Оборим га на земљу, притиснем му руке и стиснем му ногом на груди. Тако савладан лежао је сада у мојој власти.

— Хоћеш да те убијем? рекох му.

Не одговори ми ништа.

— Скоте! Ти да нападаш на мене, на твога господара? Ти да се ради једне жене бориш са мном, као са себи равним?

Он је стењао и тресао главом.

— Хоћеш ли ме слушати? Хоћеш ли бити миран?

Погледао ме је плашљивим, уморним погледом. На један пут ми — не знам ни сам како — паде на ум неки јадник, што сам га видио пре неколико година, како је као убоги покајник клекао у снег пред неку чудотворну икону матери божије, па је немо, тупо и скрушено упрво поглед у богомајку. Таким погледом гледао је тај загонетни створ у мене.

— Човече! Човече! Човече! муцао је гласом, као да ми хоће да каже: боже! Канда му се сватак траст и сав гњев прелио у чувство ништавила и ропске покорности. Обузе га лака дрхтавица, којој се предао са свим.

— Хоћеш ли ми сад бити покоран? Запитах га опет. Хоћеш ли ме слушати?

Очевидно се усиљавао, да нађе речи. Најпоследње рече полако: Ти си све! Ја нисам ништа!

Дигнем се, и рекнем и њему да се и он дигне. Мало по мало покорио се и смирио се са свим и у својој унутарњости, кад је видио мој стални поглед, кад је приметио да сам миран и да показујем сажаљења према њему. Сваки час је с неким — како да кажем — тајанственим, побожним страхом понављао: Ти си све! Ја нисам ништа!

За тим је посматрао аурелијину слику, па ми рече речима и покретима лица и руку, да сам ја господар и да је Аурелија моја. Сигурно се сетио, шта сам му чинио после његова бегства, па се у њему пробудила опет благодарност. Могао сам му готово као човеку, читати из очију, да ми је захвалан за моје добротинство. Најпоследње баци пред-а-ме — као што је видио да то чини прост народ пред крстовима и иконама — па ми обухвати ноге и колена.

Признајем, да сам у том часу осећао уједно и понос и стид.

— Шта ћеш? запитам га.

— Да останем код тебе! Да останем код тебе! Да будем твој! То му беше одговор.

Глас му и цело понашање дирало ме је и сувише. Поглед ми падне на аурелијину слику, па ми се чинило да се она подругљиво осмешкује на мене и на цео тај призор. У мени се пробуди стари пркос и уједно сви бољи осећаји.

— Устај! рекох му. Остаћеш код мене, ако будеш добар. Нећу те одбијати од себе. Устај! Али за ноћас ћеш спавати на пољу пред вратима. Хоћу да видим како ћеш слушати.

Одмах је устао. Климнув главом пошао је к вратима.

— Понеси собом и постељу! рекох.

Дрмао је главом у знак да неће. — Сутра — одговори — кад будем добар! Данас не! Данас не! — С тим пође на поље.

Пустим га, премда ме је то изненадило. Пожелим му још срдечно лаку ноћ. Он се окрене и погледа ме изразом захвалности, па онда — пошто је још једаред бацио на мене поглед пун страхопоштовања и оданости — затвори полако врата за собом. За мало сам чуо како се пружио на земљу. Нешто је тихо мумлао и шанутао, па је онда заспао.

Ја сам био необично узбуђен. Дуго сам још лежао на кревету размишљајући о досадањем жићу овога загонетног створа и о свима нерешивим загонеткама овога света. Мало по мало пређе то размишљање у неку неразумну сањарију,

Нисам тада могао ни слутити, какав ће крај бити тој ропској оданости и покорности, и каква ће нас судба постићи! —

Не знам ни сам, како се то збило: кад сам сутра дан опет видио Аурелију пред кућом нешто нерасположену, хладну, са осмехом на расејаном лицу — није ми пало тешко, да јој кажем оно, што сам држао, да јој нећу смети казати. Рекао сам јој на име: да хоћу да одлазим с мајмуном, кад ми није слободно с њиме остати; да сам готов да одржим своју реч, али само на тај начин, и никако друкчије.

Она ме је гледала и чинило се, да ме не разуме. Приповедим јој цео догађај ноћашњи. Она је седла и слушала ме као у неком запису. Није ме прекидала — као што је то обично чинила — него ме је слушала са све већом пажњом.

— Он вас дакле обожава! рече најпоследње. Како то изгледа махнито и будаласто — па ипак ме

чисто дира. Он се борио за мене. То ми допада!

Тим устаде и рече смејући се: Знате ли, бих чисто волела, да је он победио вас, да мене обожава!

— Знајући какви сте, не могу вам се дити; одговорим јој хладним и озбиљним оном. Али Аурелију, ви ми још не рекосте, да ће бити с вама и са мношћом. Желите ли, да одлазим са „загонетком“ или да останем?

— Ви сте луд човек! повиче она и удари нежно по образу, а погледа ме погледом, којим се растопила сва моја хладноћа и озбиљност. — Станите у име божије с њиме заједно! Прашајте му за то, што се борио ради мене. Кажите му

— А шта ће добити победилац? запита ме она. Она не одговори ништа, него ме само погледа са стране — и побеже у кућу...

Отрчао сам за њом...

(Свршиће се)

ЖИЋЕТАК.

Књижевне белешке.

(Романи у листу). Како се у новије доба особито разгранала дневна политична књижевност, то је настао нов начин и за писање романа, тога епа у прози. У Енглеској и Француској, па у новије доба и код Немаца обично је, да се роман пише не по замисљеном неком склопу, него просто за сваки поједини број дотичног листа. Тај начин писања имаде своју добру и хрђаву страну. Нема сумње, да је писцу по вољи, кад у почетку свог рада није још на чисто, какав ће крај бити, кад заплива просто и пусти се, да га таласи материје понесу овамо и онамо, па му се на изненадном савијутку развију посве нове слике и прилике. Осим тога има ту неке дражи за њ и у томе, што му дело сваким даном на очиглед напредује. Напоследку еписки фељтониста ужива и у томе, што може у току стварања, од случаја на случај, да саслуша савете својих искусних пријатеља и да их за времена употреби; што напротив не може онај писац, који дело најпре у целини зготови, па га онда тек штампа. Крај тих добрих страна имаде и својих невоља тако периодично писање романа. Писац, који се рачуна на навезе и слободно завесла, осети на скоро, како се навеза оним, што је већ на јавност изишло. Накнадно би, на пример, радо уметнуо што згодног, промену би какву побуду, ублажио би ил' нагласио коју катастрофу; ал' не може. Што је штампано — штампано, натраг се повратити не може. У двадесетом листку, на пример, убио је какву мушку ил' женску особу, која би му у тридесетом јако требала, ал' бадава, кад је више оживети не може. Осим тога, така се писац изгуби у појединостима, па не може целину да прегледи, и да одржи нужно размерје. У почетку развезе на широко, а при крају мора да набаца и да киди, просто из тог узрока, што је у прошлом броју и нехотице казао: „Свршиће се“. И подела романа на одсеке раскида јако целину и унутарњу свезу. Што је пак још понајгоре за тако писање,

то је, што мора сваког дана да испише један комад, расположен за писање ил' не. Дечко из штампарије често рукопис, па под тим притиском могу често најлепше ствари пишчеве дела да буду осакаћене.

Таки романи донекле имају своје историјске вредности, јер обележавају, колико је бујна духовна производња и трешња у ове наше дане. Код нас још се није тако писало, јер немамо за то нужних услова.

(„Словинац“) зваће се нов књижевни лист, који у бровнику покрећу познати списатељи П. Будмани, А. Зали, др. А. Казначић, Ј. Сундечић, В. Врчевић и Л. Програму му није изашао, али чувена имена покретача доче, да се можемо многом надати од овог листа.

Различности.

(У споменицу) грофа Енценберга, некадањег хеленског посланика у Паризу, доцнијег немачког посланика у Вашингтону, написала су три државника своје изреке: некадашњи министар Гизо, Тјер и Бизмарк. Гизо је ово написао својом дугом животу научио сам два правила мудрости, једно је, да много опраштам, друго, да никад не заборављам. Испод тога написао је Тјер, давнашњи Гизтов противник: „Мало заборавности не штоди рад искрености у опраштању“. Испод тога опет написала је Бизмаркова рука: Ја сам своје стране у животу научио, да много шта заборављам, да ми се много шта опрашта!“ Два француска државника она говоре о опраштању, праведни Гизо са поносном гордошћом, Тјер слежући рамени за својим предходником; немачки државник осећа дужност, да и сам заборавља, што осећа потребу, да му други опраштају. Те дужности и потребе сећа се пре свега онај човек, који се често у спољашњем свету одлучно понаша, а у души својој те осећа велику одговорност.

„Завичај“ излази сваке недеље. — Претплата се шаље администрацији „Заставе“ и „Завичаја“.

Рукописи пак, који се односе на уређење листа уредништву „Завичаја“.

Цена је листу за непретплатнике „Заставе“: на год. 3 ф. (8 дин.) на по г. 1 ф. 50 нов. (4 д.) на четврт год. 80 нов. (8 дин.)

Уређује др. Милан Ђорђевић.

„Српска народна задружна штампарија“ — Ц. 1908.